

Повість минулих літ (скорочено)

Нестор Літописець

Було це після потопу вже. Три сини Ноя — Сим, Хам і Яфет — розділили Землю. І дістався схід Симові, Хамові — південна частина, Яфетові — північна сторона і західна. В Яфетовій же частині сидить русь, чудь і всякі народи: меря, мурома, весь, мордва, заволоцька чудь, перм, печера, ям, угра, литва, зимигола, корсь, летьгола, ліб. Ляхи ж, і прусси, і чудь сидять поблизу моря Варязького. Яфетове бо коліно й це: варяги, свеї, нормани, готи, русь, англи, галичани, волохи, римляни, німці, корляги, венедиці, фряги та інші. Вони сидять од заходу до півдня і сусідять з племенем Хамовим.

Сим же, Хам та Яфет, розділивши землю, жили кожен у своїй частині. І був [тоді] один народ. А коли намножилося людей на Землі, то намислили вони у дні Іоктана й Фалека спорудити башту до неба. І будували вони башту сорок літ. І не була вона завершена, бо змішав Бог народи і розділив на сімдесят і на дві мови, і розсіяв [їх] по всій Землі.

Після того ж, як було розвалено башту і розділено народи, взяли сини Симові східні краї, а Хамові сини — південні краї; Яфетові ж сини захід узяти і північні краї. Від цих ото сімдесяти і два народів, од племені таки Яфетового, постав народ слов'янський.

І розійшлися вони по Землі прозвалися іменами своїми, — [од того], де сіли, на котрому місці. Ті, що, прийшовши, сіли по ріці на ймення Морава, і прозвалися моравами, а другі чехами назвалися. А се — ті самі слов'яни: білі хорвати, серби і хорутани. Коли ж волохи найшли на слов'ян на дунайських, і осіли між них, і чинили їм насильство, то слов'яни ті, прийшовши, сіли на Віслі і прозвалися ляхами. А від тих ляхів [пішли одні, що] прозвалися полянами, другі ляхи [прозвалися лютичами], інші — мазовшанами, ще інші — поморянами. Так само й ті ж слов'яни, прийшовши, сіли по Дніпру і назвалися полянами, а інші — деревлянами, бо осіли в лісах; а другі сіли межі Прип'яттю і Двіною і назвалися дреговичами; а інші сіли на Двіні і назвалися полочанами — од річки, яка впадає в Двіну і має назву Полота; од сеї [річки] вони прозвалися полочанами. Слов'яни ж, [що] сіли довкола озера Ільменя, прозвалися своїм іменем — [словенами]; і зробили вони город, і назвали його Новгородом. А другі ж сіли на Десні, і по Сейму, і по Сулі і назвалися сіверянами. І так розійшовся слов'янський народ, а від його [імені] й дістали логічного зв'язку з першою і перенесли [свою] назву слов'янські письмена.

Коли поляни жили особно і володіли родами своїми, то було [між них] три брати: Кий, Щек, Хорив і сестра їх — Либідь. І сидів Кий на горі, де нині узвіз Борич, а Щек сидів на горі, яка нині зветься Щековицею, а Хорив — на третій горі, од чого й прозвалася вона

Хоривицею. Зробили вони городок [і] на честь брата їх найстаршого назвали його Києвом.

Були ж вони мужами мудрими й тямущими і називалися полянами. Од них ото є поляни в Києві й до сьогодні.

Інші ж, не знаючи, говорили, ніби Кий був перевізником, бо тоді коло Києва перевіз був з тої сторони Дніпра. Тому [й] казали: "На перевіз на Київ". Але ж коли б Кий був перевізником, то не ходив би він до Цесарограда. А він княжив у роду своєму і ходив до цесаря. А коли він вертався назад, [то] прийшов до Дунаю і вподобав місце, і поставив городок невеликий, і хотів [тут] сісти з родом своїм. Й донині називають дунайці городище те — Києвець. Кий же повернувся у свій город Київ. Тут він і скончав живоття своє. І два брати його, Щек і Хорив і сестра їх Либідь тут скончалися.

Ось чудь, словени, кривичі і інші вигнали варягів за море, і не дали їм данини, і стали самі в себе володіти. І не було в них правди, і встав рід на рід, і були усобиці в них, і воювати вони між собою почали. І пішли вони за море до варягів, до русі. І просили княжити і володіти ними. І вибралося троє братів із родами своїми, і з собою всю узяти русь. І прийшли вони до словен, і поставили город Ладогу. І сів у Ладозі найстарший [брат] Рюрик, а другий, Синеус, — на Білім озері, а третій, Трувор, — в Ізборську. І од тих варягів дістана [свою] назву Руська земля.

А по двох літах Синеус і Трувор померли, і взяв Рюрик волость усю один. І поставив він город над Волховом, і назвали його Новгородом. І сів він тут, княжуючи і роздав мужам своїм волості та городи: тому — Полоцьк, тому — Ростов, другому — Білоозеро. І посіли в Новгороді — словени, а в Полоцьку — кривичі, в Ростові — меря, у Білоозері — весь, в Муромі — мурома. І тими всіма володів Рюрик. І було два мужі, Аскольд і Дір, не його племені. І рушили обидва по Дніпру. І узріли вони на горі городок і zostались удвох у городі цьому, і зібрані и багато варягів, і почали володіти Полянською землею.

Якось восени спом'янув Олег коня свого, якого залишив, бо один віщун напророкував йому: "Княже! Кінь, що його ти любиш і їздиш на нім, — од нього тобі померти". Олег же сказав: "Ніколи тоді [не] сяду на коня [сього], ані гляну більше на нього". І повелів він годувати його, але не водити до нього.

А коли вернувся він до Києва і минуло чотири роки, на п'ятий рік спом'янув він коня свого. І призвав він старшого над конюхами, запитуючи, де кінь його. А той сказав, що кінь помер. Олег тоді посміявся і вкорив віщуна, кажучи: "Неправдиво то говорять волхви, і все те — лжа єсть: кінь умер, а я живий". І схотів він на кості улюбленого коня свого подивитись. І приїхав він на місце, де ото лежали його кості голі і череп голий, і сліз він з коня, і посміявся, і наступив він ногою на череп, і, виповзла звідти змія і вжалила його в ногу. І з того розболівшись, він помер. І плакали по ньому всі люди плачем великим, і понесли його, і погребли його на горі, що зветься Щековицею. А було всіх літ його княжіння тридцять і три.

Пішов Ігор у Деревляни по данину. І добув він [собі ще] до попередньої данини, і чинив їм насильство він і мужі його. А взявши данину, він пішов у свій город [Київ].

Але потім відпустив він дружину свою додому з даниною, а з невеликою дружиною вернувся, жадаючи більше майна. І вирішили древляни: "якщо не вб'ємо його, то він усіх нас погубить".

І, вийшовши насупроти з города Іскоростеня, вбили Ігоря і дружину його, бо їх було мало. І похований був Ігор, і єсть могила його коло Іскоростеня-города в Деревлянах і до сьогодні. Ольга ж перебувала в Києві з сином своїм, малим Святославом. І сказали древляни: "Осе князя руського ми вбили. Візьмемо жону його Ольгу за князя свого Мала і Святослава [візьмемо] і зробимо йому, як ото схочем". І послали древляни ліпших мужів своїх, числом двадцять.

І розповіли Ользі, що древляни прийшли, і позвала [їх] Ольга до себе, і мовила їм: "Говоріть-но, заради чого ви прийшли сюди? " І сказали древляни: "Іди-но за нашого князя Мала". І сказала їм Ольга, щоб прибули наавтра: хоче вона їх вшанувати. І відпустила вона їх у човен. А тим часом звеліла викопати яму велику й глибоку на дворі теремному, поза городом. І наавтра Ольга, сидячи в теремі, послала по гостей. І принесли їх на двір до Ольги, і, нісши їх, [так] і вкинули з човном у яму. І повеліла Ольга засипати їх живими, і засипали їх.

І послала Ольга [послів] до древлян, і сказала: "Якщо ж ви мене щиро просите, то прийдіть до мене знатних мужів, хай у великій честі піду я за вашого князя. А то не пустять мене люди київські". Це почувши, древляни вибрали ліпших мужів, які держать Деревлянську землю, і послали по неї.

Коли ж древляни прийшли, звеліла Ольга приготувати мийню, кажучи їм. І коли ввійшли древляни [туди], і стали митися, то заперли мийню за ними, і повеліла [Ольга] запалити її од дверей, і тут згоріли вони всі.

І сказала вона тоді, що хоче вчинити тризну мужеві. Вони ж, почувши [це], звезли медів вельми багато. А Ольга, взявши трохи дружини і йдучи без нічого, прийшла до гробу його і плакала по мужеві своєму. І коли сіли древляни пити, то звеліла Ольга отрокам своїм прислужувати перед ними. І сказали древляни Ользі: "Де є друзі наші, що їх ми послали по тебе?" А вона відповіла: "Ідуть вслід за мною з дружиною мужа могого". І як упились древляни, звеліла вона отрокам своїм пити за них, а сама відійшла звідти і потім наказала отрокам сікти їх. І посікли їх п'ять тисяч. А Ольга вернулася до Києва і спорядила воїв на рештки їх.

Року 6454 [946] Ольга з сином Святославом зібрала воїв багатьох і хоробрих, і пішла на Деревлянську землю. І перемогли вони древлян. Древляни ж побігли й заперлися в городах своїх. А Ольга пішла з сином своїм на Іскоростень-город, бо ті [городяни] вбили мужа її. І стала там, і стояла Ольга літо ціле, і не могла вона взяти города. І тоді сказала їм: "Лише малого я у вас прошу: дайте мені од двора по три голуби і три горобці". Древляни ж раді були [цьому]. Зібрали вони од двора по три голуби і по три горобці і послали до Ольги. А вона роздала воям кому ото по голубові, а другим по горобцеві, звеліла [їм] кожному голубові й горобцеві прив'язати трут, обгортаючи [його] в маленькі платочки [і] ниткою прив'язуючи до всіх голубів і

горобців. І звеліла, коли смерклося, воям своїм пустити голубів і горобців. Голуби ж і горобці полетіли в гнізда свої, — ті в голубники свої, а горобці під остріхи, — і тоді загорялися голубники, а од них хижі і стодоли. І не було двора, де б не горіло, і не можна було гасити, бо всі двори загорілися. І побігли люди з города, і повеліла Ольга воям своїм хватати їх. А як узяла вона город, то спалила його. І старійшин же города спалила, а інших людей — тих побила, а других оддала в рабство мужам своїм, а решту їх залишила платити данину.

Коментар

Писемна слов'янська література виникла близько тисячі років тому. Перші книжки писали гусячими перами на тонко обробленій шкірі теляти. Найдавнішими творами були літописи — записи за роками або, як тоді говорили, за літами.

Уперше літопис Давньої України-Русі за назвою "Повість минулих літ" склав учений монах Києво-Печерського монастиря Нестор. Літописець подає докладну історію слов'янських племен, пов'язуючи її з історією усього людства. Він оповідає як про події давно минулих днів, так і про події тогочасні, прославляє князя Володимира, який увів християнство на Русі і тим самим відкрив шлях для культурного розвитку й обміну культурними цінностями з іншими народами, славить Ярослава Мудрого, який багато чого зробив для просвічення Русі. Та не тільки про князів і правителів, їхні діяння, подвиги й помилки розповідає літописець Нестор, з його оповідань ми дізнаємося також про мужність і відвагу звичайних людей, наших співвітчизників, їхню щиру любов і подвиги у славу рідної землі.